

РАЗПОРЕЖДАНЕ

гр. София, 09.10.2025 г.

С определение № 1931 от 16.04.2025 г. по гр. д. № 5422/2023 г. съставът на III гражданско отделение на ВКС на основание чл. 292 ГПК е спрял производството по делото и е предложил на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии да постанови тълкувателно решение по следния правен въпрос, по който е констатирана противоречива практика на състави на ВКС, а именно:

„Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“

С определение № 3633 от 11.07.2025 г. по гр. д. № 2442/2024 г., постановено по реда на чл. 292 ГПК, същият състав на III гражданско отделение на ВКС е спрял производството по делото и е предложил на ОСГТК да се произнесе с тълкувателно решение по тъждествен правен въпрос:

„Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“

С определение № 3150 от 20.06.2024 г. съставът по гр. д. № 5422/2023 г. на III-то г.о. на ВКС е допуснал касационно обжалване на въззивното решение по чл.280, ал.1, т.1 ГПК по последния от поставените от касатора в касационната жалба въпроси: „Длъжен ли е въззивният съд в мотивите към решението си да обсъди всички наведени от страните искания, доводи, твърдения, възражения и защитни позиции и следва ли да изложи мотиви относно приемането/неприемането на всяко от тях, както и следва ли да обсъди всички събрани по делото доказателства и да направи самостоятелна преценка?“. Правното основание на иска по делото е т. 9.3 от трудовия договор във връзка с чл. 66, ал. 2 КТ за заплащане на обезщетение за прекратяване на трудовия договор в размер на 111 240 лв., ведно със законната лихва от датата на исковата молба до изплащане на сумата.

Съставът е изтъкнал, че въззивният съд не е разгледал възражението на ответника-работодател, релевирано в отговора на исковата молба, и поддържаното в отговора на въззивната жалба възражение за недействителност на клаузата на т. 9.3 от трудовия договор поради договаряне във вреда на представлявания и поради прекомерност. Въззивният съд е посочил в решението си, че договорната свобода е принцип на гражданското право, ограничена единствено от императивните разпоредби на закона и добрите нрави. В трудовото право договорната свобода е ограничена допълнително чрез въведената с разпоредбата на чл. 66, ал. 2 КТ забрана страните по трудов договор да уговарят условия, които са по-неблагоприятни за работника или служителя от установените с повелителни разпоредби на закона или с колективен трудов договор. Според съда процесните клаузи от допълнителните споразумения към трудовия договор били валидни, тъй като чрез тях били договорени по-благоприятни условия за работника при прекратяване на трудовия му договор от установените в КТ. Съдът е приел, че въпреки посоченото, на основание чл. 66, ал. 2 КТ нямало пречка страните по трудовото правоотношение да договорят такова, тъй като същото не противоречало нито на повелителни норми на КТ, нито било обхванато от забраната на чл. 66, ал. 2 КТ страните по трудов договор да уговарят условия, които са по-неблагоприятни за работника или служителя от установените с повелителни разпоредби на закона или с колективен трудов договор. В трудовия договор било допустимо с оглед разпоредбата на чл. 66, ал. 2 КТ да се договорят друг вид обезщетения при прекратяване на трудовото правоотношение, извън предвидените в КТ, но само ако юридическите факти, въз основа на които се дължат, са различни. В случая при тълкуване на оспорените клаузи следвал извод, че действителната воля на страните била да уредят неуредено в КТ обезщетение при прекратяване на трудовия

договор по инициатива на работодателя, като уволнителното основание не било резултат на виновно поведение на служителя, каквото е процесното уволнително основание чл. 328, ал. 1, т. 10б КТ. Такава договорна воля на страните съответствала на принципа на договорна свобода в гражданското право, не противоречала на императивни законови норми или на обичаите в практиката и добросъвестността и в съответствие със специалната норма на чл. 66, ал. 2 КТ установявала по-благоприятни за конкретния служител условия от предвидените в закона. Във въззивното решение е прието, че трудовите правоотношения били прекратени едностранно от работодателя, без наличието на виновно поведение от страна на служителя. По тези съображения съдът е заключил, че процесните клаузи от трудовия договор и допълнителните споразумения са валидни и въз основа на тях ответникът - работодател дължи плащане на претендираното обезщетение в размер на 111240 лева – 12 брутни трудови възнаграждения по трудовия договор, прекратен едностранно от работодателя на основание чл. 328, ал. 1, т. 10б КТ.

С решение № 44 от 11.03.2022 г. по гр. дело № 2721/2021 г., IV г. о., решение № 28 от 23.03.2022 г. по гр. д. № 2376/2021 г., III г. о., решение № 56 от 04.04.2022 г. по гр. д. № 2700/2021 г., III г. о., решение № 75 от 23.06.2022 г. по гр. д. № 2712/2021 г., III г. о., решение № 30 от 24.06.2022 г. по гр. д. № 1883/2021 г., IV г. о., постановени по идентични с процесният случай казуси, е прието, че уговорката, въведена в трудовия договор чрез допълнително споразумение, съгласно която работодателят дължи обезщетение на работника или служителя в размер на 12 брутни месечни трудови възнаграждения, без значение от основанието за прекратяване на трудовия договор, е частично недействителна само в частта, в която обезщетението се уговаря като дължимо, „независимо от повода и основанието за прекратяване на трудовия договор“, която противоречи на добрите нрави в хипотезите на прекратяване поради виновно поведение на работника. Поетото задължение за плащане на обезщетение от работодателя може да съществува и без тази част от уговорката, като по този начин задължението остава и работодателят е длъжен да го заплати винаги, когато работникът е бил добросъвестен. Работникът би бил недобросъвестен, когато правоотношението е прекратено поради негово виновно поведение, например при дисциплинарно уволнение или когато работникът е подвел работодателя относно бъдещето на правоотношението и след като е постигнал благоприятна за него договореност, се възползва от това и в къс срок едностранно прекрати правоотношението. Работникът не е недобросъвестен само поради това, че е прекратил трудовия договор с едностранно предизвестие без виновно поведение на работодателя. Това му действие е правомерно, защото е в съответствие с гарантираните от Конституцията право на труд и забрана за принудителен труд. Едностранното прекратяване на правоотношението от работника не обосновава право на работодателя да откаже плащане на уговореното обезщетение.

Възприетото от въззивния съд разрешение в обжалваното решение съответства на актуалната съдебна практика.

В отговора на исковата молба ответникът-работодател е релевирал и поддържал в отговора на въззивната жалба и възражение за недействителност на клаузата на т. 9.3 от трудовия договор поради договаряне във вреда на представлявания и поради прекомерност, което не е разгледано от въззивния съд. Според работодателя клаузата на т. 9.3 от трудовия договор е недействителна поради договаряне във вреда на представлявания, предвид това, че е сключена от изпълнителния директор на дружеството-работодател П. Г. със служителката Б. И., негова майка.

Съставът е изтъкнал, че при спор за действителността на трудовия договор или отделна негова клауза, общите основания за недействителност на договорите по Закона за задълженията и договорите се прилагат само доколкото в Кодекса на труда няма

предвидени особени правила. В същия смисъл са разясненията в т. 4 от ТР № 86 от 27.02.1986 г. по гр.д.№ 86/1985 г. на ВС, ОСГК, чиито действие следва да се приеме за актуално и при действието на Гражданския процесуален кодекс, в сила от 01.03.2008 г.

Същевременно по въпроса: „Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“ съставът е констатирал противоречива практика на съставите на ВКС, постановена по реда на чл. 290 ГПК.

С решение №178 от 12.03.2020 г. по т. д. № 1991/2018 г. на ВКС, II т. о., е даден положителен отговор на поставения въпрос: „Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД към договори, сключени от дружество с ограничена отговорност чрез управителя му?“, като са изложени следните съображения:

„С нормата на чл. 40 от ЗЗД законодателят е предвидил, че когато представителят и лицето, с което той договаря се споразумеят във вреда на представлявания, то договарянето не поражда правно действие за представлявания. Нормата на чл. 40 от ЗЗД предвижда вид недействителност на сключения от представлявания чрез представител договор при установяване на споразумение, което е във вреда на представлявания. Съгласно разясненията в т. 3 от Тълкувателно решение № 5 от 12.12.2016 г. на ОСГК на ВКС по тълк.д. 5/2014 г. недействителността по чл. 40 от ЗЗД е особен вид недействителност, на която може да се позове само лицето, от чието име е извършена сделката чрез представител, действал заедно със съконтрахента, във вреда на представлявания. Систематичното място на нормата в раздел представителство на ЗЗД, както и посоченото в Тълкувателно решение 5/2014 г. изискват наличие на учредена представителна власт. Нормата на чл. 141, ал. 2, изр. 2 от ТЗ предвижда, че ограничения в представителната власт на управителя спрямо третите лица няма действие. Това означава, че управителят действа като дружеството, изразявайки неговата воля спрямо третите лица. Осъществяването на волеизявяване от управителя, макар и да е израз на волята на дружеството, е по същество изразяване на воля на един субект от друг субект. Действително няма ограничение на представителната власт спрямо третите лица, когато става въпрос за добросъвестно действие. Но в хипотеза на недобросъвестно действие или изразяване на воля на управителя от името на дружеството, и недобросъвестно действие или изразена воля на лицето, с което той договаря, не може да се отрече необходимостта от правна уредба по отношение действията и сделките извършени и сключени от управителя, увреждащи дружеството. Нормата на чл. 145 от ТЗ урежда обезщетение в случаите на причинени вреди, което не позволява да се защити дружеството срещу недобросъвестните действия на управителя, защитавайки правата си на собственост и други права, с които е извършено разпореждане. При сделка и действие на управителя на дружество с ограничена отговорност, дружеството е обвързано от действията и сделките, извършени от управителя, но само при нормално развитие на отношенията в съответствие с добросъвестността. Наличието на конфликт на интереси при възможността управителят да получи облага за сметка на дружеството чрез сговор с третото лице е хипотеза, която се нужда от правна уредба. Налице е празнота в ТЗ относно сделки, при които третото лице действа недобросъвестно и знае или не е могъл да не знае, че при договаряне с дружеството с ограничена отговорност чрез управителя му нанася вреда на търговеца като сключва договор, грубо нарушаващ дължимата грижа на добрия търговец при договаряне и извършването на сделки с оглед добросъвестната търговска практика. На основание чл. 288 от ТЗ за неуредените от този закон случаи се прилагат правилата на ЗЗД. Поради това следва да се приеме, че съответно се прилагат правилата на чл. 40 от ЗЗД. В този случай предвидената правна възможност на основание чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД да се установи недействителността е учредена само на увреденото лице, както изрично е посочено в т. 3 от Тълкувателно решение 5 от 12.12.2016 г. по тълк.д.

5/2014 г. на ОСГТК на ВКС. При съответно приложение на нормата на чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД са така както са разяснени в Тълкувателно решение 5 от 12.12.2016 г. по тълк.д. 5/2014 г. на ОСГТК на ВКС, следва да е на първо място извършено действие от името на представляваното лице, което е действително и го обвързва. На второ място следва да е налице обективно накърняване интересите на лицето, от чието име са извършени действията и субективен елемент. Установяване съществуването на тези елементи се извършва към момента на сключване на договора. От обективните елементи, изискуеми от чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД, следва да се установи, че е налице вреда, която настъпва още към момента на сключване на договора, респ. с неговото сключване. Но относно вредата не е задължително тя да е настъпила или да настъпва със сключване на договора. За вреда следва да се приеме всяка сигурна възможност, установима към сключване на договора, че вреда ще настъпи за лицето, от чието име се извършва представителство. При съответното приложение на чл. 40 от ЗЗД следва да се приеме, че това ще са сделки, които представляват неоснователно обременяване с тежести, да са породени условни или задължения с нетипични модалитети. Вредата може да настъпва веднага или да е сигурно нейното бъдещо настъпване. Вредата следва да не е незначителна. Следва да е налице субективен елемент, като под термина „споразумяване“, използван от законодателя следва да се има такова действие, което третото лице, с което е договарял управителят да е действал недобросъвестно. Изисква се знание и у управителя на представляваното дружество с ограничена отговорност, и у третото лице, че така сключеният договор при съдържащите се обективни характеристики води до увреждане или може да доведе в бъдеще до вреда за лицето, от чието име е сключен. Възможността за настъпване на вредата следва да е основано на обективни факти. Недобросъвестността подлежи на доказване от лицето, от чието име са извършени увреждащите действия. Третото лице следва да цели настъпването на вредата или да действа при груба небрежност към момента на сключване на договора“.

С решение № 50095 от 23.02.2023 г. по т. д. № 455/2021 г. на ВКС, II т. о. е даден отрицателен отговор на поставения правен въпрос: „Дали разпоредбата на чл. 40 ЗЗД е приложима за органното представителство на търговско дружество?“, като са изложени следните съображения:

„По релевантния материалноправен въпрос настоящият съдебен състав приема, че правилото на чл. 40 ЗЗД е неприложимо спрямо органното представителство на търговско дружество, като този отговор следва пряко от разясненията, дадени в т. 2 от Тълкувателно решение № 3 от 15.11.2013 г. на ВКС по т. д. № 3/2013 г. на ОСГТК на ВКС. Видно от мотивите му (които също имат задължителен характер и в които ОСГТК е съобщило същността на органното представителство, отчитайки разликата му с представителството по ЗЗД), волеизявлението на органния представител не представлява действие на лице, различно от представлявания; респ. външно изразената воля на органния представител спрямо третите лица не е същинско представителство, основано на представително правоотношение, а представлява представителна функция, част от законовата компетентност на органите на ЮЛ; органният представител е част от ЮЛ и изразител на волята на самото ЮЛ; поради което и общите правила в ЗЗД относно представителството, в частност и съобразно правния въпрос, по който е образувано тълкувателно дело № 3/2013 г. на ОСГТК на ВКС – досежно ограниченията в представителната власт на органния представител, не намират приложение. За неприложимост на разпоредбата на чл. 40 ЗЗД спрямо търговското дружество, когато сключва сделки с трети лица чрез законния си представител, е и посочената от касатора практика на ВКС по чл. 290 ГПК, решение № 232 от 16.11.2018 г. по гр. д. № 3745/2017 г. на IV г. о., както и казуалната практика на ВКС, включително на този съдебен състав

– вж.решение № 23 от 14.04.2020 г. по т. д. № 950/2019 г. на II т. о. Последната изключва приложението на чл. 40 ЗЗД и в случай, че договарянето от името на дружествата е извършено от свързани лица“.

Съставът по гр. д. № 2442/2024 г. на III г.о. на ВКС (персонално идентичен с този по гр. д. № 5422/2023 г. на III г. о. на ВКС), е допуснал касационно обжалване на въззивно решение в частта, в която искът е за плащане на неустойка по чл. 92 ЗЗД. С определение № 3633 от 11.07.2025 г. по същото дело съставът е счел, че за да се произнесе по спора преюдициално следва да се произнесе по въпроса дали разпоредбата на чл. 40 ЗЗД е приложима за органното представителство на търговско дружество, доколкото ответното дружество е направило такова възражение и явно поддържа становище, че нормата на чл. 40 ЗЗД е приложима в случая. В същото време ищецът по делото е изразил становище, че нормата на чл. 40 ЗЗД не е приложима при органното представителство и също е констатирал, че по въпроса от значение за изхода на делото е налице противоречива практика на състави на ВКС. Посочва се съдебната практика, цитирана в определение № 1931 от 16.04.2025 г. по гр. д. № 5422/2023 г. на III г. о. на ВКС – решение № 178 от 12.03.2020 г. по т. д. № 1991/2018 г. на ВКС, II т. о., с което е даден положителен отговор на поставения въпрос дали е приложима разпоредбата на чл. 40 ЗЗД към договори, сключени от дружество с ограничена отговорност чрез управителя му, а в обратния смисъл – решение № 50095 от 23.02.2023 г. по т. д. № 455/2021 г. на ВКС, II т. о., с което е даден отрицателен отговор на въпроса.

С оглед на така констатираното противоречие в съдебната практика по горепосочения въпрос, произнасянето по който е от значение за изхода на спора, съставът по двете производства е преценил, че са налице предпоставките на чл. 292 ГПК за спиране на производствата по двете дела като се сезира Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на ВКС с предложение за постановяване на тълкувателно решение по въпроса.

Предвид съвпадането на въпросите по първото гражданско дело № 5422/2023 г. на III г. о. на ВКС и второто гражданско дело № 2442/2024 г. на III г. о. на ВКС и на основание чл. 128, ал. 1 ЗСВ вр. с чл. 4.1 вр. чл. 3 и чл. 6 от Правилата за приемане на тълкувателни решения на Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд

Р А З П О Р Е Ж Д А М:

I. Да се образува **тълкувателно дело № 4/2025 г.** по описа на ВКС, Гражданска и Търговска колегии, за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос:

„Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“

II. На основание чл. 6 от Правилата за приемане на тълкувателни решения на Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд определям комисия за изготвяне на проект за тълкувателно решение в състав: докладчици: съдия Васил Христатиев (ТК) и съдия Десислава Попколева (ГК).

III. Делото да се докладва на посочените докладчици за произнасяне по чл. 7.1 от Правилата за приемане на тълкувателни решения на Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд.

IV. Настоящото разпореждане да се публикува на вътрешния и външния сайт на ВКС – секция „Тълкувателни дела“, заедно с определение № 1931 от 16.04.2025 г. по гр. д. № 5422/2023 г. на III г. о. на ВКС и определение № 3633 от 11.07.2025 г. по гр. д. № 2442/2024 г. на III г. о. на ВКС.

**ГАЛИНА ЗАХАРОВА –
ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД**